

УДК 631.115

ЩОДО УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ ДЕФІНІЦІЇ "АГРОПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМСТВО"

*Ніценко В.С., к.е.н., доцент
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

У статті розглядається дефініція "агропромислове підприємство" як наукова категорія. Приведено тлумачення категорії "агропромислове підприємство" провідними науковцями-аграрниками. В економічній літературі поряд з дефініцією "агропромислове підприємство" використовують також й інші, зокрема: "агрозавод", "агрокомбінат", "агрофірма", "виробничо-переробний комплекс". На основі узагальнення наукових поглядів та власного авторського бачення, наведено спільні й відмінні характерні риси дефініції "агропромислове підприємство", яке отождествлюється з поняттями "агрозавод", "агрокомбінат", "агрофірма", "виробничо-переробний комплекс". Приведено авторське розуміння агропромислового підприємства як наукової категорії.

Ключові слова: агропромислове підприємство, агрозавод, агрокомбінат, агрофірма, виробничо-переробний комплекс

В статье рассматривается дефиниция "агропромышленное предприятие" как научная категория. Приведены толкования категории "агропромышленное предприятие" ведущими учеными-аграриями. В экономической литературе наряду с дефиницией "агропромышленное предприятие" используют также и другие, в частности: "агрозавод", "агрокомбинат", "агрофирма", "производственно-перерабатывающий комплекс". На основе обобщения научных взглядов и собственного авторского видения, приведены общие и отличительные характерные черты дефиниции "агропромышленное предприятие", которое отождествляется с понятиями "агрозавод", "агрокомбинат", "агрофирма", "производственно-перерабатывающий комплекс". Приведены

авторское понимание агропромышленного предприятия как научной категории.

Ключевые слова: агропромышленное предприятие, агрозавод, агрокомбинат, агрофирма, производственно-перерабатывающий комплекс

The article considered the definition of "Agricultural Enterprise" as a scientific category. Powered the interpretation of the category "Agricultural Enterprise" leading scientists agrarian. The economic literature along with the definition "Agricultural Enterprise" is also used, and others, such as "agrofarm", "Agricultural Complex", "agricultural firm", "production and processing complex". Based on the synthesis of scientific views and original vision are common and different features of the definition of "Agricultural Enterprise", which is identified with the concepts of "agrofarm", "Agricultural Complex", "agricultural firm", "production and processing complex". Powered author's understanding of agro-industrial enterprises as a scientific category.

Keywords: agriculture enterprise agrofarm, Agricultural Complex, agricultural firm, production and processing complex

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання в агропродовольчій сфері характеризуються наявністю великої кількості підприємств різних організаційно-правових форм та видів діяльності. Не остання роль належить агропромисловим підприємствам як одному з провідних типів господарських формувань, в межах якого відбувається поєднання сільськогосподарського виробництва, зберігання продукції, її переробки та збуту. Важелем такої інтеграції виступає задоволення кінцевих потреб споживачів та збільшення розміру прибутку, який залишається у розпорядженні його власників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляду питання функціонування агропромислових підприємств вченими-аграрниками приділяється незначна увага. Більшість навчальних та наукових робіт містять класифікацію агропромислових формувань та їх коротку характеристику.

Найбільш відомим дослідником інтегрованих формувань та об'єднань в Україні, у т.ч. й агропромислових підприємств, є

професор В.Г. Андрійчук [3], роботи якого фундаментальні для різних напрямів досліджень даної та інших тематик. Також дослідження змісту дефініції "агропромислове підприємство" міститься у наукових працях Є.М. Білан [4], С.Л. Дусановського [4], Є.П. Качана [9], М.М. Паламарчук [7], О.М. Паламарчук [8], Д.І. Рижмань [5], І.М. Флис [11] та інших. Однак сучасні умови господарювання потребують уточнення змісту даної наукової категорії, що й визначає мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Українській радянській енциклопедії автори на макроекономічному рівні розрізняють основний агропромисловий народногосподарський комплекс та агропромисловий територіальний комплекс; на мікроекономічному рівні – агропромислове підприємство. Останнє органічно поєднує у собі виробництво сільськогосподарської продукції і промислову переробку її (радгосп-завод). Таке поєднання сільськогосподарського і переробного виробництв на одному підприємстві створює умови для раціонального використання землі, виробничих фондів і трудових ресурсів, знижує втрати сировини і сприяє підвищенню якості продукції [11].

Найпростішою формою агропромислової кооперації, зазначає Є.П. Качан, є агропромислове підприємство. У ній в одному господарстві поєднуються сільськогосподарське і промислове виробництво, тобто зусилля раніше відокремлених, але взаємопов'язаних галузей для підвищення ефективності виробництва [9].

За В.Г. Андрійчуком, агропромислові підприємства – це юридичні особи, в яких поєднується виробництво сільськогосподарської продукції з її промисловою переробкою, доробкою і зберіганням. Як правило, агропромислові підприємства – це великі глибокоспеціалізовані господарські формування із значними площами багаторічних насаджень (або овочевих культур) та відносно потужними переробними виробництвами [3, с. 569]. Ми погоджуємося з думкою автора, але додамо, що такі підприємства займаються й іншими видами діяльності (наприклад, зернопродуктовий, олієжировий).

В іншому дослідженні [1] зазначається, що агропромислове підприємство – це, насамперед, спеціалізоване підприємство, що об'єднує виробництво, промислову переробку та зберігання сільськогосподарської продукції. Але не кожне господарство, яке має у своєму складі підрозділ з переробки та зберігання продукції, можна віднести до даного типу. Для цього вона повинна мати в штаті постійних працівників, зайнятих переробкою, пакуванням та зберіганням сільськогосподарської продукції, і переробляти не менше 25% продукції однієї з галузей, на якій господарство спеціалізується.

В роботі [2] агропромислове підприємство розглядається як організація, що об'єднує відразу кілька економічних галузей. Об'єднуючою ознакою для кожної з них є орієнтованість на виробництво або переробку сільськогосподарської сировини і отримання нової номенклатурної одиниці продукції.

Агропромислове підприємство – це виробничий тип (вид) агропромислової інтеграції, який відзначається наявністю у структурі виробництва окремо взятого підприємства аграрної, переробної і торговельної ланки певного продуктового спрямування (за характером кінцевої продукції) [6].

На думку М.М. Паламарчук і О.М. Паламарчук "агропромислове підприємство (по суті, агропромисловий комбінат) – це органічне поєднання виробництва сільськогосподарської продукції та її промислової переробки (наприклад, виноград, овочі, фрукти)" [7, с. 234].

В іншому виданні [8] наводять таке визначення: "агропромислове підприємство, що об'єднує в одному населеному пункті промислову переробку одного або кількох видів сільськогосподарської сировини, виробленої окремим або кількома типами сільськогосподарських підприємств прилягаючої сировинної зони". Автори звертають увагу на можливість у разі нестачі власної сировинної бази збільшити завантаження наявних виробничих потужностей за рахунок закупівлі сировини у сторонніх аграрних підприємств.

В деяких літературних джерелах дефініція "агропромислове підприємство" ототожнюється з поняттями "агрозавод" [1], "агрокомбінат" [7], "агрофірма" [4; 5], "виробничо-переробний комплекс" [12].

В роботі [1] зазначено, що агропромислові підприємства часто називають агрозаводами. В економічній літературі та Інтернет-джерелах економічна категорія агрозавод або аграрний завод відсутня. Між поняттям підприємство і завод є відмінність. Завод займається виключно виробничими процесами, а підприємство може також надавати послуги, виконувати роботи. Відповідно функції агропромислового підприємства є ширшими за функції агрозаводу.

Дослідження проведені Д.І. Рижмань дали можливість зробити висновок, що агропромислові підприємства та агрофірми характеризуються поєднанням виробництва сільськогосподарської продукції і промислових виробництв по переробці, доробці та зберіганню сільськогосподарської продукції. При цьому сума реалізації переробленої продукції разом із товарною продукцією сировинних галузей займає основне або одне з основних місць у структурі товарної продукції. Особливістю агрофірм порівняно з агропромисловими підприємствами є те, що в структурі перших наявні, крім усього, ще й торговельні підприємства, служби маркетингу та інші елементи ринкової інфраструктури [5, с. 259]. Дані висновки підтверджуються дослідженнями В.Г. Андрійчука, на думку якого загальною тенденцією розвитку господарських агропромислових формувань на сучасному етапі є створення ними нових і розширення існуючих ланок ринкової інфраструктури, зокрема служб маркетингу, власної торговельної мережі. З цієї причини агропромислові підприємства набувають статусу агрофірм [3, с. 572]. Таким чином, між поняттями "агрофірма" і "агропромислове підприємство" стираються межі, а це означає, що вони стають синонімами.

Як показали дослідження С.Л. Дусановського і Є.М. Білан агрофірма – це агропромислове підприємство, створене на базі сільськогосподарського підприємства, за наявності в ньому переробної ланки, а також потужностей зі зберігання і реалізації готової продукції. Вищим органом управління агрофірмою є рада, до складу якої входять керівники структурних підрозділів. Економічні взаємовідносини підприємств і організацій агрофірми будуються на основі їхньої рівноправної участі у

розподілі отриманих результатів [4, с. 155]. На думку авторів агрофірма і є агропромисловим підприємством, інакше кажучи між ними не має відмінних рис. Однак, В.Г. Андрійчук зазначає, що в агропромисловому підприємстві аграрне і промислове виробництва організаційно функціонують тут лише у формі внутрішньогосподарських підрозділів, що не мають юридичної самостійності [3, с. 569]. У багатьох випадках агрофірми створюються на базі кількох аграрних і промислових переробних підприємств... За принципами організації даний вид агрофірм являє собою агропромислове об'єднання, засновники якого зберігають право юридичної особи і свободу входження або виходу з нього [3, с. 571]. Таким чином, авторам доцільно було б відмітити непритаманні риси агропромислових підприємств, порівняно з агрофірмами.

М.М. Паламарчук і О.М. Паламарчук [7] ототожнюють наукові категорії "агропромислове підприємство" і "агропромисловий комбінат". Однак між ними є принципова різниця. А.М. Стельмашук вважає, що за своїми функціями агрокомбінати займають проміжне становище між корпораціями і концернами. До їх складу входять з правами юридичної особи сільськогосподарські підприємства і підприємства харчової та переробної промисловості, агросервісні і торговельні підприємства. Кожний агрокомбінат створює свій фінансово-розрахунковий центр, який здійснює взаєморозрахунки між підприємствами, провадить ефективну кредитну політику. Агрокомбінату делеговані (в обумовлених договором межах) функції здійснення єдиної технічної політики, матеріально-технічного постачання, реалізації продукції і деякі інші [10]. Необхідно відзначити, що за своїми функціями вони збігаються з агрофірмами як видом агропромислового об'єднання.

У своїй публікації І.М. Флис вводить поняття "виробничо-переробний комплекс". Виробничо-переробний комплекс – це агропромислове підприємство, яке створюється для вирощування сільськогосподарської сировини і переробки значної частини її видів в товарну продукцію [12, с. 68]. Виробничо-переробний комплекс по суті це виробництво й переробка окремих видів продукції, що виробляється на підприємстві, їх зберігання та реалізація. Тому ми погоджуємося

з наведеним трактуванням, оскільки воно повністю збігається з змістом поняття "агропромислове підприємство".

Висновки. Проведені дослідження показали, що в сучасних літературних джерелах багато наведених наукових категорій є тотожними між собою, і в той же час, мають відмінні характерні риси. Так, агропромислове підприємство містить майже однаковий технологічний ланцюг як інші види наведених нами підприємств: виробництво - переробка - зберігання - реалізація. За своїм функціональним навантаженням досліджувана наукова категорія повністю збігається з іншою – "виробничо-переробний комплекс".

Агрозавод та агропромислове підприємство мають багато спільних характеристик, оскільки вони поєднують виробництво з переробкою сільськогосподарської сировини. Однак останнє, окрім зазначених функцій може надавати послуги та виконувати роботи на замовлення.

Як відособлений господарюючий суб'єкт – агрофірма, яка включає перераховані стадії технологічного процесу за змістом сходиться з поняттям "агропромислове підприємство". Як вид агропромислового об'єднання – агрофірма і агрокомбінат, – на відміну від агропромислового підприємства, інтегрують інших юридично самостійних учасників ринку в єдиний технологічний процес.

Наведемо авторське бачення дефініції "агропромислове підприємство". Агропромислове підприємство – це вертикально-інтегрований суб'єкт господарювання, який поєднує виробництво сільськогосподарської продукції з її промисловою переробкою, зберіганням та реалізацією, а також може надавати послуги та виконувати роботи. Даний вид підприємств може бути інтегрованим в більш потужні агропромислові об'єднання, зокрема агрохолдинги, асоціації, кластери тощо.

Література

1. Агропромышленная интеграция [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://konspekts.ru/ekonomika-2/ekonomika-apk/agropromyshlennaya-integraciya/>.

2. Агропромышленная организация [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekschoz.com/i/141>.

3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : Підручник / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.

4. Дусановський С.Л. Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах : Монографія / С.Л. Дусановський, Є.М. Білан. – Тернопіль "Збруч", 2003. – 183 с.

5. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Д.І. Рижмань, І.М. Криворучко, Г.Я. Віннічук, М.Т. Пилявець; за ред. Д.І. Рижмань. – Вінниця, 2010. – 581 с.

6. Організація виробництва в аграрних формуваннях : Конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credobooks.com/4-organizacijni-formi-mizhgospodarskix-ta-agropromislovix-obyednan>.

7. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : Посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.

8. Регіональна економіка: Конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1387122455754/grps/regionalna_ekonomika.

9. Розміщення продуктивних сил України / за ред. Качана Є.П. – К. : Вища школа, 1998. – 375 с.

10. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / А.М. Стельмашук. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.

11. Українська Радянська Енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/ure/>.

12. Флис І.М. Науково-практичні аспекти управління проектами виробничо-переробних комплексів / І.М. Флис // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2010. – № 2. – С. 68-74.